

Середня повторюваність слова в тексті – є оберненою до попередньої і дорівнює 2,02. Відповідно до опрацьованих 2000 слів, кожне з них трапляється двічі в тексті.

Індекс винятковості, або *harax legomena*, означає, що слова, які трапилися в тексті лише один раз, є унікальними. Для тексту обчислюється як відношення кількості *harax legomena* до обсягу тексту, а для словника – як відношення кількості *harax legomena* до обсягу словника. У досліджуваному творі це майже половина з опрацьованих слів, а саме – $937/200 = 0,46$. Цей показник свідчить про багатство лексики письменника.

Серед опрацьованих слів найчастіше траплялися іменники (716), дієслова (576), прикметники (390), прислівники (123), найрідше – вигуки (7), частки (11) та сполучники (10).

Здійснений статистичний аналіз виявив такі характерні для твору «Чар Марока» С. Яблонської риси: показник багатства словника (0,49), є високим; на багатство словника вказує також індекс винятковості (0,46), що визначає унікальність того чи іншого слова в тексті; середня повторюваність слова (2,02) – це показник, протилежний до багатства словника, він низький. За частотою частиномовного розподілу переважають іменники, дієслова та прикметники, найрідше трапляються вигуки, сполучники й частки. Перспективою цього дослідження вбачаємо створення зведеного частотного словника всіх творів письменниці з метою цілісного аналізу її ідіолекту.

Список використаних джерел:

1. Бук С. Статистична структура роману Івана Франка «Борислав сміється» / С. Бук [Електронний ресурс] // Ученые записки Таврического национального университета им. В. Вернадского. – 2010. – Режим доступу: http://www.science.crimea.edu/zapiski/2010/filologiya/uch_23_62_3fn/114-118.pdf

Івасюта М.І.

*кандидат філологічних наук,
асистент кафедри історії та культури української мови,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

СПЕЦИФІКА МОВНОГО ОБРАЗУ-СИМВОЛУ «ГОРА» (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ПИСЬМЕННИКІВ БУКОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ)

Зосередження уваги на загальнонаціональних та регіональних рисах функціонування українських образів-символів дозволяє глибше збагнути багатовимірне поняття символу, що поєднує національні та наднаціональні цінності.

Специфіка етнічної свідомості українців – результат спільної дії природних і культурних факторів, конкретних історичних деталей розвитку

українського народу, відображення взаємодії українців із довкіллям та іншими народами. Природна детермінація етнічної свідомості виявляється також у розвинутому магічному мисленні українців – будь-який магічний вплив на навколишнє середовище здійснюється завжди за допомогою певного «посередника»: сонця, землі, дощу, дерева, рослини, тварини, річки тощо.

Свого часу ще О. Потебня у праці «Объяснение малорусских и сродных народных песен» розглядав зв'язки символів у народній поезії, їх функціонування в художньому тексті. Учений зауважив, що в поезії народ використав символи, які відображають уподобання мешканців рівнин, тобто фольклор східнослов'янських народів демонструє відчуття, враження і спричинені ними оцінки, характерні для людини, яка живе в умовах рівнинної місцевості, у той час як пісні Прикарпаття, Карпат і Закарпаття, що виникли в умовах гірської місцевості, відобразатимуть інший емоційно-оцінний комплекс [4, с. 35]. Г. Карнаушенко слушно зазначає: одним із перших у мовознавстві О. Потебня наголосив на необхідності розглядати в комплексі фізичний досвід людини й етносу, що проживає на певній території, у певних географічних умовах; враження й оцінки, що проходять через етнічну культуру. Регіональні риси дослідження символічних значень слова О. Потебня висвітлює на прикладі функціонування у фольклорних текстах слів *поле, рівнина, гори*, що відбивають специфіку етномовних картин світу, пов'язаних із національним характером, етнічними психоемоційними і психофізіологічними особливостями, національно-специфічною аксіологією, природними і соціальними умовами існування і життєдіяльності етносу [4, с. 37].

На створення індивідуальних регіональних образів-символів впливає багато факторів. По-перше, історичні та геополітичні, оскільки образ життєвого середовища завжди культивований, закарбований в архетипах, прожитих на певній території багатьма поколіннями. По-друге, етнічні – співвідношення регіональних культур із «титальною», загальнонаціональною культурою. По-третє, культурні, тобто усвідомлення місця і ролі свого краю у міжрегіональному і міжнаціональному просторі.

З цього погляду, Буковина – історичний регіон України – якнайкраще демонструє регіональні риси функціонування образу-символу: по-перше, значну частину цього регіону займають українські Карпати, по-друге, характерною особливістю Буковини є поліетнічний склад її населення. Протягом віків виробилася здорова народна етика доброзичливості у національних стосунках, що позначилася на функціонуванні образів-символів.

В. Кононенко зазначає, що слова на позначення особливостей природного середовища органічно влились у систему символів: «Відомо, що природне оточення впливає на формування народної психіки; на українському характері позначилося, зокрема, саме існування широких, неосяжних степів (у степовій частині), лісів (у лісовій частині), гір (у гірській місцевості). Тому закономірне осмислення українцем природи, що його оточує, наділення її певними властивостями й ознаками» [5, с. 88].

У культурі українців Карпат важливе місце займають гори, тому цей образ-символ фіксуємо у творах письменників Буковини найчастіше. Образ гір у досліджуваних текстах має як загальнонаціональні, так і регіональні риси. *Гора* – «значне підвищення над навколишньою місцевістю або серед інших підвищень» [9, Т. 2, с. 124]. Загалом *гора* найчастіше символізує перешкоди, труднощі: *гора з горою не зійдеться, а ми люди, та й треба всім догодити...* (І. Бажанський) [6, с. 319].

У мові, носії якої близько стикаються з певним явищем, виокремлюється багато нюансів, за якими можна розрізняти найменші зміни в його існуванні. Для українців Карпат таким об'єктом є гори. У творах письменники Буковини їх часто прирівнюють до моря – загальнолюдського символу життя з його гріховними пристрастями і бурями» [3, с. 375-376]. Гірський простір уподібнюється морському – обидві стихії не піддаються людині і її волі: *Ой синку мій, дитинко мила, / Рости ми буйний, як то сине море, / Рости ми красний, як ті чорні гори* (Ю. Федькович) [10, Т. I, с. 104]; *Зупинився, подивився – / Як згойдане море, / Зелеліли кругом гори...* (Ю. Федькович) [10, Т. I, с. 155]; *Тамті гори, наше море, / Поля зеленіють...* (Ю. Федькович) [10, Т. I, с. 153].

У міфології багатьох народів *гора* має сакральні риси. Гори в уявленнях язичників були пов'язані з космічним світом богів та предків і склали один із головних елементів переправи в «інший» світ [1, с. 112]. Образ гір опоетизований у творах окресленого періоду, зокрема Ю.Федькович пише: *Най каже хто що хоче, а я все своєї: нема й нема кращого світа понад гуцульські гори. Небо над ними чисте, як дорогий камінь, смеречина зеленіє як зимі, так літі, пташка не втихає, а хрещатий барвінок стелиться по шовкових травах, що цілу Буковину своїми запахами обвіяли* (Ю. Федькович) [10, Т. II, с. 40].

Для буковинця гори – не лише символ чогось складного, недосяжного, для нього вони – органічна частина життя, необхідний складник світогляду, своєрідні «координати світу» [7, с. 151]. В. Шухевич зазначає*: «Одною з помітних черт гуцульської душі є тужливість, що відбивається в їх життю, звичаях і поетичних творах. Гуцул любить дуже свої гори, і не вважаючи на всю непосидючість та рухливість не радо покидає їх, а коли приневолений до того обставинами, банує заєдно за ними» [11, с. 70].

Передусім гори уособлюють красу і могутність рідної землі [5, с. 91]: *Вийду я на гору, на Бескид високий, / погляну далеко, на край наш широкий...* (Г. Воробкевич) [6, с. 143]. Існує багато легенд про те, що гори створені нечистою силою, проте горяни вірять, що їх створив Бог: *Як розсівав Господь бог гори по землі, то роздерся міх над самою Чорногорою* (С. Воробкевич) [2, с. 199]; тому гори святі, за них можна віддати життя, адже символізують рідний край: *Гори мої сині, / Або я вас вирятую, / Або за вас згину!* (Ю. Федькович) [10, Т. I, с. 137]. Часто гори асоціюють із раєм: *Там на сівер сині гори, / Сині гори, Гуцул-край! / Всі – як Дунай, всі – як море, / Всі – як мая*

* Зберігаємо орфографію автора – М.І.

бога рай (Ю. Федькович) [10, Т. I, с. 374] (символічне значення слова *гори* увиразнене іншими словами-символами: *Дунай і море* уособлюють водну стихію, що позначає у цьому контексті силу, життя, вічність); *Там дець в раю – / Хто був там, хлопці? Де той рай? / Бо я, єй-богу, ще не знаю!.. / Мабуть, дець в горах?* (Ю. Федькович) [10, Т. I, с. 352]. Та частіше гори – це воля: *В горах – там воля, / Там твоя доля, / Щастя твоє повернеться!* (С. Воробкевич) [2, с. 158]; *Туди, в той край, де мріють сині гори, / Там станеш ти стопою вище хмар / Де воля всім...* (Т. Галіп) [6, с. 344]; *Сійся, родися, / Жито-пшениця, / В цвіт уберися, / В рай обернися, / Рідна землице: / Ниви родимі / Широкополі, / Гори високі, / Сторожі волі!..* (Т. Галіп) [6, с. 340].

Символічний образ гір довершує кольорова палітра. Як свідчить проаналізований матеріал, найчастіше гори позначені синім кольором (синій колір постає у далекій перспективі гір), а словосполучення *сині гори* стають символом батьківщини, рідного дому [7, с. 151]: *Ци знаєш ти, де ті наші сині гори, / Де Черемшу, де буйного ізвори* (Ю. Федькович) [10, Т. I, с. 39]. Значення синього кольору в такому разі відповідає його розумінню в спільноєвропейській літературній традиції – це барва спокою, відкритості, гармонії, вічності, віри, пошуків істини та ідеалу [8, с. 29].

Специфіка функціонування у творах письменників Буковини ХІХ – початку ХХ століття мовного образу-символу *гора* доповнює загальну мовну картину світу українців, дозволяє осмислити культурно-мовну своєрідність жителів Буковини як частини українського народу.

Список використаних джерел:

1. Войтович В. Українська міфологія / В. Войтович. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.
2. Воробкевич С. І. Твори / Упоряд., підгот. текстів, вступ. ст. та приміт. М. Г. Івасюка. – Ужгород: Карпати, 1986. – 562 с. – (Б-ка «Карпати»).
3. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
4. Карнаушенко Г. Антропоцентричність языка в представленні А. А. Потебни / Г. Карнаушенко // Олександр Потебня: сучасний погляд: матеріали міжнар. читань, присвячених 170-річчю від дня народження фундатора Харківської філологічної школи 11-12 жовтня 2005 року / відп. ред. В. С. Калашник. – Х.: Майдан, 2006. – С. 32-45.
5. Кононенко В. І. Символи української мови / В. Кононенко. – Івано-Франківськ: Плай, 1996. – 272 с.
6. Письменники Буковини другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття: Хрестоматія. Частина I / Упоряд. Б. І. Мельничук, М. І. Юрійчук. – Чернівці: Прут, 2001. – 800 с.
7. Руснак Н. Кольорова палітра природи у поетичних творах Юрія Федьковича: етнолінгвістичні розвідки / Н. Руснак // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць / наук. ред. Б.І. Бунчук. – Вип. 87. Слов'янська філологія. – Чернівці: Рута, 2000. – С. 149-153.
8. Рязанцева Т. Символіка кольорів у поезіях Олекси Стефановича / Т. Рязанцева // Урок української. – 2004. – № 7. – С. 29–31.
9. Словник української мови: в 11 тт. – К., 1970 – 1980.
10. Федькович Ю. Твори: у 2-х т. / Упорядкування, вступна стаття, коментарі М. Ф. Нечиталюка. – К.: ДВХЛ, 1960.
11. Шухевич В.О. Гуцульщина. Перша і друга частини. Репринтне видання / Шухевич В.О. – Верховина: Журнал «Гуцульщина», 1997. – 352 с.